

POLNER ZOLTÁN ÚJ VERSEI

A Szigorú vallomás és A szívetekre bízom után — Egyetlen hangszer címmel — Polner Zoltán harmadik verseskötetét jelentette meg a Magvető Kiadó. A könyv — amelynek izléses borító- és kötésterve Szirmai Lászlót dicséri — két önálló, műfaji szempontból is elkülönülő ciklusra tagolódik. A Taníts minket, szabadság némiképp Váci-reminiszcenciákat ébresztő közéleti költészet, a Varázsolások pedig a szerző Makó környékén gyűjtött és megverselt népi babonáit tartalmazza. De mindkettő egy alapélményből nő ki: a szülőföld és népe ihlető közelségéből. Polner versíró ösztönétől idegen a tájtól és múlttól független elvontság, a gondolati súlytalanság; ő költője akar lenni egy tájhazának: a Tisza és a Maros vidékének. Az itt élő nép lelkét hiedelemvilágából próbálja megérteni és kifejezni, ars poeticája mintha a népit és modernet ötvöző bartóki szintézis egyfajta egyéni változata lenne. Rokon-szenvezik a magányos tanyákkal és falukkal beszórt tájjal, átéli a pusztuló, múlt tragikumát, a paraszti életforma fájdalmas válságát. Költeményt szentel az agrárforradalmár Szántó Kovács János és az alföldi piktúra nagy mestere, Kohán György emlékének, vállalja a vásárhelyi festőiskola mélyen humanus mondandóit. A természet még legszemélyesebb témájú verseiben is eleven háttér, mint például a szerelmi tárgyú Judit-ban. A szándék tehát tiszteletreméltó, a megvalósítás már kevésbé.

Polner verseiben ismeretlen alapállás a szemlélő nyugalom, a formaépítő önuralom. Fojtottság és zaklatottság, düh és rajongás, felajzottság és szenvedély pszichológiája jellemző rájuk. „Felgyűjtöm magam a láng iszonyú akaratával!” — tűzi jelképes zászlóként költészetére a vallomást. Másutt az indulat extázisával kiáltja: „Lázadj, nyugtató hűség! Türelemetlen harag, értő szavam te légy!” E hofokon a lírai képalkotás a groteszk felé hajlik, a forma széttöredezik, a költői magatartás pedig patétikus pózokba vált át. „Zene, zöld-habarcs-zene: kösd meg szememben az eget, őrizd meg zene, mint elsüllyedt lötétemet a folyó iszapja!” — olvassuk a kötet címadó versében. „A szétrohadt pusztákon Tornyai csontváz-lova fehérlik s a keresztre feszített égbe szitkozódó gémeskutak döfnek” — indul a vásárhelyiekről szóló költemény. A pátosz túlzásaira példa a Futó tanyavilág, melynek első szava: Hazám! E líra veszélye a dagályosság és a képzavar. A képi ötletek sokfelé s ellentétes irányokba indáznak, sokszor a stílusegység rovására. A komponálatlanság, a műgond helyenkénti hiánya oda vezet, hogy Polner versei — kémiai hasonlaltalálva — inkább keverékek, mint vegyületek. Többet kellene megvalósítania a „Légy fegyelmezett!” József Attila-i jelszavából! Ahol a képalkotó fantázia rendezettebb, visszafogottabb, ott sikeresebb az eredmény is. Igen jó vers például a Tavaszi vagy a Rekviem, sőt még a Pusztai bál is. Ügyes fogás feltételes móddal zabolázni a Tűzes kereszt látomásos pátoszáat. Az érzés dagálya azonban a képi kontrasztot gyakran képzavarba lendíti át. Zavaró a logikai önellentmondás például a Szántó Kovács János című versben: „Toronylik a gyász arcuk mögött, de hol van már az arcuk? hajlott asszonyaik is a föld alá bújtak, esendő csecsemőiket elcsépelte a tél.” Nehezen fér meg egy tiradában a toronylás és a bűvés, a tél és a cséplés képzelet! De nem illik az önelégető buddhista vietnami szerzetesre sem a jelző: „Láttam arcát: évszázados félelmek lenyomata.” Másutt a felületen burjánzó nyelvi ötlet szecessziós színorgiába torkollik, mint a disszonáns Öröm első strófájában: „Füstszín, lila szilvas áll az égigerő virradatban. Fűzöld szárnyát hó megeste, komor ösztét elsiraltam.” Önarcképét így rajzolja meg: „Vagyok napjaim sebesült harcosa, kinek homlokát fehér kötés fedi. Lobogva ragyognak rajta pisztonok és dobok vöröslő vércseppjei.” A költői nyelv fölélő nő a gondolatnak, ellepi, beborítja, túlsúlyra jut vele szemben. A nyelv és a gondolat arányának megbomlására példa lehet a Teremtés: „Ringyót csinált belőled volna és belőlem állatot. A lét a törvény, az érthető. A mitőlünk szép és igaz. A sorsunktól terhes origók folyamatossága.” Polner átpszichologizálja az életképet, s közben a stílust az expresszionizmus irányába fejleszti. Kötött vers-

formákat alkot, de e kötöttség nem vonatkozik a gondolat- és érzelmvilág látomásos áradásaira, lázas dinamikájára. Ha történeti párhuzamot keresünk, lehetetlen nem gondolnunk mint előzményre a huszas évek expresszionista stílusforradalmára, a fiatal József Attila pátoszára. (József Attila szavai és szóképei különben gyakorta föltűnnek a kötetben; „Légy higgadt! Érvelj!": Téli éjszaka; „Éjszakákat hasítgat a fény": Külvárosi éj; „Kicsusszan a villamos síkos hala": A város peremén; „Szeret- teim, ti konok mostohák": Óda stb. Néhol előbukkan egy-egy adys kép is, mint például A grófi szérún-é: „Fekete kalászkok zokognak a dülők alól.") A költő szíve- sebben festi a tragikumot (persze katarzissal, nem pesszimiztán), mint az idillt; a nyugtalanságot, mint a nyugalmat. De e törekvését eszmeileg tovább kellene mélyí- teni. Gondolati érlelés és harmóniát teremtő építés — ez a költői továbbfejlődés föltétele.

Az *Egyetlen hangszer* értékesebb fele a második; a *Varázsolások* ciklusa. A népi hiedelemvilágból a balladaköltészet csak az epikumot termelte ki; Polner a lírát ak- názza ki belőle, kísérlete ezért úttörő és figyelemre méltó. A folklór ősi mélyrétege, Németh László szavaival: az Európa alatti geológia, valóban megtermékenyítően hat költészetére. A legjobbak azok a darabok, melyek a gondolatot személyessé élik, az élmény forráságát őrzik s morális mondandókat hordoznak, mint például a *Vajúdó* vagy a *Szél*. Viszont túl poentírozott a *Tetszhalott*, s rutinszerűen megírt a *Száj- penész* vagy a *Kenyérmosdatás*. Érdeemes volna az etnográfus objektivitását és doku- mentáló hajlamát tovább oldani, a heces költői nyersanyagot kissé szubjektívebben megélni, s az ősi babonákat merészebb és bátrabb átalakítással általánosabb emberi jelentőségű mitológiává, modern jelképrendszerré fölépíteni. Érthető, hogy az első mozdulat az alázaté; de ezt követnie kell a másodiknak: az öntörvényű továbbfej- lesztésnek.

Összefoglalva: Polner tehetséges költő, de tehetségével jobban kell gazdálkodnia. A művesség, a komponálás alkotó műhelyének gyenge pontja. Érzésem szerint a „fűlön” olvasható önvallomás fordítva igaz: „Az ihletet nem ismerem, csak a műn- kát, mert vallo, hogy a vershez a tehetség csak ideig-óráig elegendő, ha nem pá- rosul kellő tudással.” Lírájában nem az ihlettel, hanem a műgonddal van baj. (*Mag- vető Könyvkiadó, 1971.*)

GREZSA FERENC

KÉT GYŰJTEMÉNYES VERSKÖTET

MÁRIA BÉLA: RITKA VARÁZSLAT

Közel fél évszázada annak, hogy Mária Béla első versei megjelentek. A klasz- szikus szabályokat sarokba vágta a fiatal élet lobogó, szabad lázadása. A lehetőségek izgatták a költőt, a rettenthetetlen akaratot dicsérte, a végtelenre vágyott. Indulata olyan heves volt, mintha pontosan tudná, hogy mit akar, pedig csak a helyét kereste. De azt teremteni vágyó sürgetéssel. A korai, expresszionista jellegű szabad versek felfokozott izzásában már teljes életprogram jelentkezett. Nem konkrétan, nem rész- leteiben, de a szándékát tekintve egyértelműen: a teljes élet és tiszta emberség igé- nyével. A fiatalos nyugtalanságnak Mária Béla rendkívül változatos és nehéz élete bőségesen adhatott ösztönzést. A lehetőségeket kutató és végtelenre vágyó tekintet nagy ellenállásba ütközött; így teljesedett ki e líra meghatározó jegye: az ellen- tétek harca, a vörös és fekete szüntelen egybelángolása.

A költő társak sorsába fonódva élt; lírájában egymásba kapcsolódik a magán- élet és a társadalmi problematika, „pillangók helyett polgárok parasztok munkások